

KIRJALLISUUTTA

Cocktailtiedettä

Amerikkalaisen elämänmuodon tunkeutuminen kulttuuri-Eurooppaan on ilmennyt myös cocktailtavan yleistyksenä. Nimenomaan ensimmäisen maailmansodan jälkeen tämä muoti levisi, eikä toinen maailmansota sitä pystynyt nujertamaan. Henkilökohtaisesti olen sitä mieltä, että cocktailien boom on ilmeisesti nyttemmin menossa ohi; sekoittamattomat juomat lienevät syrjäyttämässä sen. Mutta cocktailin nauttimisen tapa elää jatkuvasti sitkeänä, joten viime aikojen suomenkieliset cocktailloppaat puolustanevat paikkaansa.

Valtava on cocktailien viidakko, kansainvälinen baarimestareiden liitto väittää, että kanonisoituja reseptejä on noin 8 000, yksilöllisiä kaavoja tietysti yhtä monia kuin sekoittajakin. Pariin sataan nousee yleismaailmallisesti tunnettujen sekoitusten määrä. Näin väittää tanskalainen baarimestari Viggo Christensen juuri suomeksi ilmestyneessä teoksessaan *Cocktailit ja drinkit* (Tammi, Helsinki 1968, oloihimme mukauttaen suomentanut Vilho Hokkanen, asiantuntijana tarkistanut Rauni Seppäläinen).

"Cocktail ennen päivällistä piristää ja sen (sic!) on hauska sekoittaa", kertoo kirjan takakansi. Christensen antaa hyödyllisiä vihjeitä baarikaapin sisällöstä ja esittelee lyhyesti erilaisia alkoholijuomia. Kirjan pääosan muodostavat lukuisat reseptit. Christensen opettaa niin ikään sekoittamisen tekniikkaa ja paheksuu sitä, että James Bond tilaa joskus dry martinin ravistettuna, ei hämmentämällä sekoitettuna, vaikka kaikki juomat, jotka sisältävät samennemattomia alkoholipitoisia aineita, on sekoitettava hämmentämällä. Mutta tämä ei ole suinkaan 007:n suurin rikos cocktailien vahvistamontaa lakikirjaa vastaan, sillä kerran, Casino Royalin 7. luvussa, hän pyysi martiniinsa Kina Lilletiä, täysin sopimatonta sotkua.

Cocktailkirjojen reseptit osoittavat, että olemme tekemisissä apteekkimaisten sekoitusten kanssa, ja joskus tulokset ovat yhtä pahanmakuisia kuin lääkkeetkin. Viggo Christensenin mukaan cocktailin sekoittamisella on hiukan banaali tavoite: "sinänsä pahanmakuinen neste pitäisi saada nautittavaksi". Ja että tähän amerikkalaisen kulttuurin kukkaseen liittyy tietynlaista rah-

vaanomaisuutta, paljastuu Christensenin seuraavasta lauseesta: "Cocktailin pitäisi toisaalta olla hyvänmakuinen, toisaalta sillä pitäisi olla tehonsa. Jos juomalta vaaditaan vain tehoa, ei tarvita paljon mielikuvitusta. Hyvä maku sen sijaan on vaikea saada aikaan."

Tanskalaisen baarimestarin cocktailkirja tarjoaa etupäässä kansainvälisiä reseptejä, joiden yhteydessä suomenoksessa annetaan vain sattumanvaraisesti vihjeitä myös kotimaisten juomien käyttämisestä cocktaileihin. Tässä suhteessa on suomalaisempi baarimestari Sirkka Ström in *Tornin cocktailkirja* (Tornin kirjat VII, Helsinki 1964). Teos ei asiantuntemuksensa, reseptikokoelmansa eikä varsinkaan ulkoasunsa puolesta jää jälkeen tanskalaisesta. Tässä on muutamat cocktailit nimenomaan suunniteltu kotimaisten viinien ja liköörin pohjalle.

Baarimestari Sirkka Ström on myös suomentanut Otavan herkkukortisarjassa ilmestyneen kokoelman *Parhaat cocktailit*, jonka on saksalaiselle kustantajalle (Gräfe und Unzer Verlag, München 1968) laatinut Arne Krüger. Kotelon jokaisessa 16 kortissa on keskimäärin viiden cocktailin valmistusohjeet ja kääntöpuolella värikuva oikeasta tarjoilutavasta ja -lasista. Mainostekstin mukaan kortit ovat pesunkestäviä ja mahduttavat käsilaukkuun tai povitaskuun ostosmuistilistaksi. Kukahan oikeastaan tarvitsee näin pitkälle menevää palvelua?

ES.

Alkoholi, syntiäkö?

On syytä otaksua, että suhtautuminen alkoholin käyttöön on Suomessa enemmän moralisoivaa ja läheisemmässä yhteydessä uskonnollisuuteen kuin monissa muissa yhteiskunnissa. Tosin tätä ongelmakimpua kartoittavia kansainvälisiä vertailevia tutkimuksia ei ole tiedossani, mutta tilannetta Suomessa on joka tapauksessa jossakin määrin selvittänyt valtiot.lis. Osmo Koskela in en marraskuun lopulla tarkastetussa väitöskirjassaan *Maallistuva suomalainen suurkaupun-*

ki. Tutkimus eräiden yhteisö-, kasvat- ja tilaneteki-
jöiden vaikutuksesta helsinkiläisten maallistumiseen ja
uskonnolliseen etsiytymiseen (WSOY, Porvoo 1968).

Koskelainen kysyi haastateltaviltaan, helsinkiläisiltä
vuonna 1965, mm. eräiden tekoihin ja ominaisuuksien
pitämistä syntinä. Hänen luettelossaan oli 32 eri tekoa.
Näistä syntiluettelon kärkeen sijoittui varastaminen,
jota piti syntinä 93 % vastanneista, ja viimeiselle tilalle
jäi radion kuunteleminen: 0 %. Alkoholin käyttö tuli luet-
telon puoliväliin, 17. sijalle. Syntinä sitä piti 33 %, ei
pitänyt 47 % ja kantaansa ei osannut sanoa 20 % tutki-
tuista. Luettelon kärkipaikoille varastamisen, siis laissa
selvästi kriminalisoidun teon, jälkeen tulivat lähinnä
sentyypilliset synnillisinä pidetyt ominaisuudet kuin irs-
taus, ahneus, viha ja kateus, kun taas häntäpäähän,
harvojen synneiksi leimaamiksi, sijoittuivat yhteiskun-
nan maallistuksessa vähälle moraalille paheksunnalle
jääneet teot tyyppiä kauneudenhoitovälineiden käyttö,
kevyen musiikin kuunteleminen, romaanien lukeminen
ja teatterissa käyminen.

Näistä varsin triviaaleista tiedoista ei tietenkään voi
tehdä kovin pitkälle meneviä päätelmiä. Otaksun kui-
tenkin, että alkoholin käyttöön leimaaminen synniksi on
tutkimuksen mukaan harvinaisempaa kuin etukäteen
olisivat kuvitellut. Kun raittiusväki toisinaan valittaa rait-
tiusmielisyysheikkenemistä yhteiskunnassa, se lie-
nee omalla tavallaan oikeassa: moralisoiva suhtautumi-
nen alkoholiin on vähentynyt. Koko ajan on toisaalta
muistettava Koskelaisen tulosten koskevan vain Hel-
sinkiä, eikä liene epäilystä että tutkittaessa näytettä
koko Suomen kansasta jakautuma olisi toinen.

Asenteiden ja tosiasiallisen käyttäytymisen välisen
suhteen tarkasteleminen tuottaa sosiologiassa usein
kiintoisia tuloksia. Koskelainen on selvittänyt mm. sitä,
missä määrin ravintolassa käyminen huvittelumielessä
ja alkoholin käyttöön pitäminen syntinä riippuvat toisistaan.
Hänen mukaansa alkoholin käyttöä syntinä pitävistä
joka kahdeksas, asenteeltaan epävarmoista joka
neljäs ja tätä käyttöä paheksumattomista joka toinen
on tavallista ahkerampi ravintolassakävijä.

Asenteen ja käyttäytymisen yhtäpitävyys on yleis-
piirteiltään samankaltainen miesten ja naisten ryhmäs-
sä. Kuitenkin alkoholin syntinä pitäminen toimii naisilla
suurempana pidäkkeenä kuin miehillä. Koskelainen kir-
joittaa: "Ei-osaa-sanoa -asenteinen miesryhmä on —
lähes yhtä ahkera istumaan ravintoloissa kuin se nais-
ryhmä, joka ei pidä alkoholia syntinä. Havainto on
herkullinen esimerkki sukupuolten rooleista tämän het-
ken suurkaupunkiympäristössä."

Pikku yksityiskohtana kerrottakoon, että evankelis-
luterilaisen kirkon jossakin tilaisuudessa käyminen
osoittautui tutkimuksessa yleisemmäksi kuin ravinto-
lassa huvittelumielessä vieraileminen. Ensiksi mainit-
tuihin tilaisuuksiin oli kuukauden aikana osallistunut
27 % helsinkiläisistä, ravintolassa huvitellut 21 %.

Paljon suurempi ero saatiin mitattaessa niiden määrää,
jotka eivät ole koskaan käyneet kyseisissä tilaisuuksis-
sa: 2 % contra 31 %. Aniharvinaista on siis niin
täysi vieraantuminen kirkosta, ettei koskaan ole edes
joutunut osallistumaan sen tilaisuuksiin, kun sen si-
jaan miltei joka kolmas on ikänsä pysynyt ravintoloi-
den suhteen lujana.

Faktorianalyyseissä Koskelainen paikallisti faktorin,
jota hänen mukaansa voi nimittää miltei yleisfaktoriksi,
sellaiseksi joka sisältää kaikkien muuttujien varianssia.
Sitä voidaan siis kutsua yleiseksi uskonnollisuudeksi,
ja niistä kymmenestä muuttujasta, jotka saivat sillä
suurimman latauksen, on yksi alkoholin käytön pitämi-
nen syntinä. Kyseisen asenteen sisältyminen yleiseen
uskonnollisuuteen on siis kiistaton ilmiö.

Varimax-menetelmällä suoritettun rotatoinnin jälkeen
saadut tulokset antavat kuvaan uusia vivahteita. Nor-
matiivis-ideologisen uskonnollisuuden epäämisen fak-
torilla sai alkoholin käyttöön syntinä pitäminen miinus-
merkkisenä melkoisen latauksen, toisin sanoen tähän
epäämiseen kuuluu myös luopuminen siitä käsityk-
sestä, että alkoholin käyttö olisi syntiä. Valtiokirkon
kannattamisen faktorilla riippuvuus — kuten arvata
saattaa — oli päinvastainen: kannattamiseen sisältyy
kohtalaisen korkealla latauksella alkoholin käyttöön syn-
tinä pitäminen.

Etsiessään Koskelaisen kirjasta edellä selostettuja
tuloksia alkaa entistä enemmän toivoa tutkimusta, joka
keskittyisi kartoittamaan suomalaisten asennoitumista
alkoholiin ylimalkaan. En tiedä olenko, maallikkona,
oikeassa epäillessäni, että ainakin osa raittiusväestä
on pahoillaan, jos alkoholin syntinä pitäminen vähenee,
koska he pelkäävät tämän johtavan alkoholin haitta-
vaikutusten lisääntymiseen. Kuitenkin ehkä juuri asen-
teen ja tosiasiallisen käyttäytymisen välinen ristiriita
— se että yksi ja toinen tässä maassa paheksuu al-
koholin käyttöä sinänsä, sen tarkoituksesta ja määrästä
riippumatta, mutta käyttää alkoholia itse — johtaa
syyllisyydentunteisiin ja sitä kautta mekanismeihin, jot-
ka ovat omiaan pahentamaan alkoholin haittavaikutuk-
sia.

Pertti Hemánus

Ravintoloitsijat miljonääreinä

Egon J a m e s i n kirja *Tyhjätaskusta miljonääriksi*
(WSOY, 1968) sisältää 34 miljonäärin elämäkertaa.
Näiden liikenerojen joukkoon kuuluu ravintola- ja ho-
telligalalla vaurastuneita. Teurastajanpojan John Jacob
A s t o r i n lempiajatus oli rakennuttaa Broadwaylle
maailman suurin loistohotelli. Hän rakensi sen ja risti

badenilaisen kotikylänsä mukaan hotellin "Waldorf-Astoriaksi".

Markkinakojun pitäjämästä William E. Buttin kohosi kymmenien hotellien ja lomakeskusten omistajaksi. Menestyksen salaisuutena on se, että asiakkaiden hyväksi tehdään kaikki mahdollinen. Niinpä esim. Brightonin hotellissa on kokonainen kerros varattu yksinomaan vastanaineille. Joka päivä hotellissa jaetaan ohjelmalehtinen, josta saa tietää kaiken osallistumismahdollisuuksista: tanssista ja rullaluistelusta kuorolauluun.

Mukana on tietenkin todellinen hotellikuningas Connie Hilton. Ajatuksen hotellien rakentamiseen Hilton sai vieraillessaan ensimmäisen maailmansodan aikana Euroopassa. Häneen teki vaikutuksen eurooppalaisten hotellien eleganssi ja hyvä palvelu. Hän päätti rakentaa samantasoisia hotelleja Yhdysvaltoihin. Ajatus onnistui yli odotusten ja Hilton rakensi pian korkeatasoisia hotelleja kaikkiin maanosiin.

César Ritz on myös kirjan sankareita. Hänen haaveensa jo lapsena oli päästä "hotellin kellarimestariksi". Hän pääsi aluksi keittiöpojaksi, pyrki oppimaan kaiken ravintola- ja hotellialasta, sai pian hoitoonsa maailman tunnetuimpia hotelleja sekä lopuksi hankki omistukseensa hotellin toisensa jälkeen (mm. hotellit Ritz ja Carlton Lontoossa). Ritzin palveluun kuului ylilyksellisiä erikoisuuksia sekä tietenkin asiakkaiden toivomusten varteenottaminen.

Myös öljykuningas J. P. Getty osteli hotelleja ja hoiti niitä niin, että niiden arvo kymmenkertistui. Ravintolalla, joskaan eivät ravintola-alalla, ansaitsivat omaisuutensa myös Henry John Heinz ja Julius Maggi. Edellinen aloitti piparjuurikastikkeen myynnillä ja jälkimmäinen tuli tunnetuksi vihanneskeittolevyjen tuottajana.

Viidennessä Jamesin esittelemistä miljonääreistä on siis ravintola- ja hotellipalvelun miehiä. Tulos ei oikeastaan ole yllättävä: kaikki haluavat syödä ja leivät. Miehet, jotka ovat oivaltaneet tämän, ovat rakentaneet ravintoloita ja hotelleja, jotka sittemmin ovat tehneet heistä miljonäärejä.

EJL.

Isänmaan toivot lasin ääressä

Vanhan valtauksen ja Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan 100-vuotisjuhlan aikoihin pääsi painosta Ylioppilaskunnan historian kaksi viimeistä osaa, jotka kattavat tuon satavuotistaipaleen: Matti Klinge, *Ylioppilaskunnan historia III (1872—1917) ja IV (1918—1960)* (WSOY, Porvoo 1968). Historian ensimmäinen ja toinen osa on esitelty aikaisemmin Alkoholipolitiikan numeroissa 4/67 ja 4/68.

Tohtori Klingen magnum opus kuvaa viimeisten puolentoistasadan vuoden yleisen aatehistorian, onhan ylioppilaiden osuus Suomen historiassa ollut hyvin keskeinen. Teoksen kolmannessa osassa tulevat esiin kansallisuus- ja kielikiistojen vaiheet, uuden maailmankatsomuksen murros ja vuosisadan alun poliittinen kuohunta. Neljännessä osassa käsitellään itsenäisyyden aikaa, AKS:n valtaa, kielitaistelua, Lapuan liikettä ja toisen maailmansodan jälkeistä uudelleen arvioinnin kautta. Nimenomaan tämän teossarjan kaksi viimeistä osaa ovat erittäin ajankohtaisia, ja ne osoittavat, ettei ylioppilasradikalismi suinkaan ole meidän päiviemme keksintö.

Ajankohtaisuudesta eräs esimerkki. Kasimir Leinon Maisteri-kekkerit -runo, joka on peräisin Ylioppilastalon vihkiäisten ajoilta, olisi varmaan sopinut lausuttavaksi Vanhan valtauksen yhteydessä. Nuori maalaisylioppilas nousee pääkaupunkilaishienostoon kuuluvan serkkunsa maisteriskaronkassa vastustamaan juhlamista ja sampanjan juontia: Ei, serkkuni, tuota mä juomaa en sentään koskaan jois! / Ken on kansoa köyhää nähnyt, sitä varmaan juoda ei vois! / Hyvät herrat, te tiedätte kaikki: Kato kansalta viljat veit! / Ja kun toisilta leipää puuttuu, niin moisia juoda ei. — Te kaupungin herroja ootte, on vieras kansa ja maa, / Ja vastaisuus sekä lapsuus teill' lietona kangastaa; / Mut korpien kesken käykää! Se sampanjakaihonne vie, / minä vast' olen tullut sieltä ja sinne on taas mun tie.

Viime vuosisadan puolivälissä alkanut pyrkimys hienostumiseen saattoi monet ylioppilaat velkaantumaan. Ei ainoastaan räättäli, teatteri ja konsertit maksaneet rahaa, vaan ravintolat ja kapakat saivat osansa. Nautinnot kävivät kalliimmiksi. Ylioppilastalon ravintola mainosti sanomalehdissäkin hummereitaan ja ostereitaan, ja niitä varmaan huuhdottiin kurkusta juuri sampanjalla.

Ylioppilasjuhlissa jatkui maljojen kohottelu. Kun vuonna 1872 vietettiin riemuyläoppilaskokousta Runebergin, Lönnrotin ja Snellmanin ylioppilaskokouksen 50-vuotispäivän kunniaksi ja kun daamit olivat poistuneet illalla kello 11, "sukelsivat faunit boolien pohjista". Viimeisten puheitten aikana juopumuksesta aiheutunut hälinä jo oli häiritsevää ja arvotonta. Aikakauden huomattavin kurinpidollinen tapaus oli se, kun humalaiset ylioppilaat varastivat leipurin kärryt ja lähtivät niillä ajamaan kaataen lopuksi vaunut ja vahingoittaen hevosta.

Mutta runsaanlaista maljailua harjoitettiin naapurisakin. Upsalan pohjoismaisessa ylioppilaskokouksessa juotiin veljenmaljoja ja vaihdettiin visiittikortteja niin että taskut tuskin riittivät niiden säilyttämiseen. Retkellä kuljettiin satumetsässä, jossa lähteet olivat maahan kaivettuja punssisammioita ja kallion kyljistä sai hanaa väentämällä viiniä. Pysyvemmän muiston jätti tämä kokous suomalaisille siinä suhteessa, että se va-

kiinnutti meilläkin valkoisen ylioppilaslakia. Tosin jo kymmentä vuotta aikaisemmin, vuonna 1865, olivat ensimmäiset neljä ylioppilasta tilanneet valkoisen ylioppilaslakia.

Upsalan ylioppilaskunnan arkistossa säilytetty lasku antaa erään vierailun tervetuliaispäivällisten alkoholin kulutuksesta tarkat tiedot. Södermanlaiset, jotka olivat tunnettuja siitä, että he hoitivat isännöyttään komeasti ja juhlallisesti, tarjoilivat läsnä olleille 152 hengelle oluen ja kahvin lisäksi 41 pulloa samppanjaa, 15 litraa karviaismarjaviinaa, 10 litraa konjakkia sekä 37 litraa kuivaa ja yhden litran erikoispuunssia. Vajaa puoli litraa väkevää tuli siis päätä kohti, lisäksi samppanja ja olut, joten saavutusta lienee pidettävä huomattavana.

Syyskaudella 1893 rehtori vahvisti järjestysäännöt, joissa oli otettu huomioon myös naiset. 1 §: Yliopistossa sisäänkirjoitettujen naisylioppilaiden tulee keskenään valvoa, että kukin naisylioppilas käyttäytyy hyvin ja siveellisesti. 5 §: Kuria koskevana hairahduksena pidetään kaikkea, joka on ristiriidassa hyvän ja siveän käytöksen kanssa.

Naisylioppilaiden saamista osakuntiin oli ajettu mm. sillä perusteella, että heidän läsnäolonsa oli omiaan jaloistamaan toveripiiriä. Jo 1870-luvulla oli savo-karjalaisessa osakunnassa havaittu, että vuosijuhlan naisvieraat vähensivät alkoholin kulutusta. Uuden vuosisadan puolella, kun osakunnat olivat saaneet klubihuoneistonsa, tuli ylioppilastyttöjen vaikutus paremmin esiin. Samalla syntyi vanhojen konkarien muisteloissa myytti, että varsinainen ylioppilaselämä kuoli naisten astuessa sisään osakunnan ovesta.

Naisten tulo ylioppilaselämään kuvastuu myös kaunokirjallisuudessa, jossa naihahmojen merkitys kasvoi. Varhaisemmin miesylioppilaat olivat olleet enemmän tai vähemmän hämäräperäisissä kontakteissa nurkkatansseihin, tappeluihin ja bordelleihin, jopa siinä määrin, että Gallén-Kallela suunnitteli maalausta mm. Aleksis Kivestä bordellissa. Osakunta tuli nyt tilalle. Kun osakunnissa ei ollut yleensä ravintoloita, tämäkin seikka vaikutti ylioppilaselämän raitistumiseen.

Vuosisadan loppuun mennessä alkoholi oli ilmeisesti menettänyt huomattavasti sijaansa ylioppilasjuhlissa. Kun ylioppilaskunta vietti kevätjuhlaansa vuonna 1898 Eläintarhan kentällä, ei alkoholilla enää ollut samaa asemaa kuin viisikymmentä vuotta varhemmin, kuuluisana Kukanpäivänä vuonna 1848. Keskeisiä ohjelma-numeroita olivat nyt puheet, ja analysoidessaan uuden isänmaa-tunteen sisältöä professori Estlander totesi, että suureksi kansankysymykseksi "voisimme sanoa niitä liikkeitä, joiden lähden me jo olemme havainneet". Näitä liikkeitä olivat kansanvalistus, raittiusliike ja työväenliike.

Vuosisadan vaihteen poliittinen kuohunta aiheutti jälleen ylioppilaselämän rajuuntumisen. Helmikuun manifestin jälkeen voidaan todeta ylioppilaiden kurinpidol-

listen rikkomusten poikkeuksellisessa määrin lisääntyneen. Kysymyksessä ovat etupäässä juopumus ja sen yhteydessä tapahtunut nahistelu poliisin kanssa. Ylioppilaita kuitenkin pidettiin tuolloin vielä melko korkeassa arvossa, varsinkin kun vuoden 1907 asetus muutti vihdoin ylioppilaan holhouksenalaisesta henkilöstä täysivertaiseksi kansalaiseksi, jolla oli paitsi koontumis- ja ilmaisuvapautta myös oikeus istua iltaisin ravintoloissa ja vaikka pelata "kortti- ja täärninkipelejä".

Mutta kaikki eivät osanneet oikein käyttää tätä vapautta. Monien opinnot kariutuivat. Vuosisadan ensimmäisen vuosikymmenen aikana tarjosivat erityisen syyn pintojen laiminlyömiseen ajankohdan poliittiset tapahtumat. Vapauden vaarallisuus muodostui ylioppilasmaailmaa kuvaavan kirjallisuuden hallitsevaksi teemaksi. Vuosisadan alku ensimmäiseen maailmansotaan saakka oli viimeinen aikakausi, jolloin ylioppilaselämä muodosti keskeisen aiheen kaunokirjallisuudessamme.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen saapui Suomeenkin mannermainen muoti: riehakas elämä, tanssi-kuume ja runsas alkoholinkäyttö. Elokuvat nousivat tärkeään asemaan kulttuurissa. Mutta Suomen huvittelu-elämällä oli oma taustansa vuonna 1919 voimaan astuneessa kielto-laissa. Näin Klinge: "Pienissä peltikainistereissa myyty salakuljetussprii tuhoisine vaikutuksineen tuli ylioppilaselämässään keskeiseksi tekijäksi parempien alkoholijuomien jäädessä kalleutensa vuoksi vain varakkaiden piiriin käyttöön. Ahkerasti järjestetyt 'maskiset' (naamiaiset) ja muut juhlat tarjosivat tilaisuuden kielto-lain aikaiseen alkoholin nauttimiseen, niin että osakuntatalo sai varsin ikävän maineen. Oireellista oli, että maalaisliiton pää-äänänenkannattaja, Santeri Alkion Ilkka (ilmestyi Vaasassa) jo v. 1920 kiinnitti huomiota 'juopotteluun ylioppilasjuhlissa' ja vaati maan hallituksen toimenpiteitä sen estämiseksi. Lehti piti asiaa luokkakysymyksenä, asetti maaseutuja työläisväestön edun ja ylempään luokan nautinnonhalun vastakkain."

Ylioppilasmaailmaan juurtui yhtäkkisesti 1920-luvun alussa uusi tapa, vapunaaton viettäminen. Jo vuonna 1922 olivat ylioppilaat liikuskelleet ulkona, mutta jo seuraavana vuonna poliisi piti Esplanadille ja Havis Amandan patsaalle kerääntyneen nuorison aiheuttamaa häiriötä niin pahana, että ratsupoliisi pantiin hajottamaan väkijoukkoa. Sanaharkkaa ja nahinaa oli poliisin ja juopuneiden ylioppilaiden ja upseerien (!) välillä.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeistä huvielämää ja alkoholinkäyttöä monet pitivät rappiokulttuurin merkinä. Se oli kaupunkilaista ja ulkomailta tuotua, ja sen vastakohtana oli kotoinen, terve maaseutulaisuus. Juuri maalaisliittolainen mielipide, joka oli ollut kielto-lainkin takana, kiinnitti näihin seikkoihin huomiota. Kun 'aatteellisuus' AKS:n myötä alkoi herätä, nousi se osaltaan vastareaktionä alkoholille ja huvielämälle. AKS:n pii-

rissä oli jo alkuvaiheessa sekä maalaisliittoon läheisissä suhteissa olevia (kuten seuran puheenjohtaja E. E. Kaila) että aktiivisia raittiusmiehiä (kuten Vilho Heulanen).

Tämän mielipidesuunnan mukaan porvarillinen sivistys oli pelkkää kosmopolitismia ja sen tunnusmerkkejä olivat epärehellisyden lisääntyminen, tuhlaavaisuus ja ylellisyys. Näin kritisoi sivistyneistöä Alkio Ilkassa: "Toiset juovat, niin naiset kuin miehetkin, toiset käyvät julkisotaa kieltolain tuhoamiseksi. — Me näemme tässä porvarillisen rappeutumisen pelottavat merkit. Suomen sivistynyt yläluokka taistelee kansan raitistamista vastaan. Se taistelee siksi, että se luulee sivistyneisyyden aina olevan oikeassa! — Kansalla on lopultakin edessä kysymys siitä, kuinka kauan se sallii sivistyneisyyden nimessä tällaista mässäilyilveilyä itselleen vakavalla naamalla suositeltavan."

Ylioppilasmaailman sai sittemmin kuohuksiin professori Rolf Lagerborg. Hän vastusti pakollista kirkollista avioliittoa ja sittemmin mm. kieltolakia ja arvosteli pilkallisesti aitosuomalaisuutta ja Lapuan liikettä. Mielenosoituksia aiheuttivat hänen Ruotsissa antamansa puhevatsat lausunnot monesta kotimaan seikasta. Tässä hänen mielipiteensä kieltolaista: "Mielellään ei ajattele pahaa — edes kieltolain estaistelijoihin. Heidän intonsa on pyhän yksinkertaisuuden. Kieltolakifanaatikko muistuttaa päivänvälästä paavin oppeja siveyden velvoituksesta. Itsessään on kaikki rakkaus syntiä, hän opettaa; vieläpä aviopareille voi rakkauden autuus olla kiellettyä nautintoa. Kirkko antaa lupakirjan paritteluvietille, vain kun sen tarkoituksena on synnyttää lapsia. — Meillä on nyt kaikki viinijumalan palvonta syntiä ja viini paha vihollinen. Mutta jos tekee syntiä salassa tai lääkärin lupakirjalla, ei poliisilla ole mitään sanottavaa. Aivan kuin kirkko kuudennen käskyn kohdalla: mieluummin hiljaisia myöntymisiä kuin luopuminen ihanteesta. Tämä on enemmän naurun kuin itkun asia."

Tohtori Klinge etenee tässä sekä tiedollisesti että tyylillisesti oivallisessa teoksessaan aivan nykypäiviin. Meidän aikamme ylioppilasmaailman alkoholittomuudet ja -asenteet eivät kuitenkaan enää ole meille historiaa vaan jokapäiväistä todellisuutta. Ken haluaa tehdä vertailuja menneisyyteen, tutustukoon tarkemmin Klengen teokseen. Tohtori Klinge itse on lupautunut aikanaan kirjoittamaan Alkoholipolitiikan lukijoille tarkemman analyysin ylioppilaselämän käännteistä nimenomaan alkoholikäytön näkökulmasta.

ES.

Mustalais-roomia ja lestinheittoa

Kukapa meistä ei olisi useastikin joutunut ohimennen sivuuttamaan koreapukuista mustalaisnaista tai saapasjalkeista mustalaismiestä pysähtymättä edes

ajatuksissaan heidän kohtaloitaan pohtimaan. Sen vuoksi Suomen ensimmäisen mustalaiskirjailijan teos (Veijo Baltzar: *Polttava tie*, Tammi 1968, 198 siv.) onkin todella tervetullut puomi piittaamattomuuden tielle: se pysähdyttää lukijan havaitsemaan sen tosiasian, että meillä on sittenkin oma rotuongelmamme.

Tuo tumma kansansirpale, joka yhä vielä itsepintaisesti pukeutuu arkisinkin koreisiin kansanpukuihinsa lujittaakseen omaa heimotunnettaan, vetää kuitenkin oikeutetusti suutaan hymyyn, kun likainen, resuissaan löyhkäävä puliukko kyselee korealalta, mutta kuitenkin puhtaalta ja siististi pukeutuneelta mustalaiselta: "Mikset pukeudu niin kuin meikäläiset?"

Kirjan alaotsikkona voisi hyvinkin olla "tositarinoita ja unelmia leirinuotiolla", sillä karmaisevat todentuntuiset vaellustarinat päättää romanttinen tulevaisuuden kuvitelma lahjaksi saaduista lääkärinopinnoista, kartanosta ja oman heimon tehokkaasta auttamisesta.

Kertojan kuvaus kuolemansairaana mustalaisperheen epätoivoisesta vaelluksesta talvipakkasessa talosta taloon saa lukijan päässä soimaan vanhan Mustalaisvanhus-laulun: "Ihmisten julmuus on suuri. . ." Viimein toki tämäkin vaellus päättyy armeliaitten ihmisten suojiin: kuolevat saavat viettää viimeiset hetkensä lämpimässä — sitten heidät saatetaan kunnialla hautaan ja nääntynyt hevonen ammutaan.

Ennen näkemättömän värikäs on yhdeksän hevoskuorman mustalaisleiri metsässä, missä muut piiriin vetäytyneinä katselevat karneata ärsytysrituaalia, *roomia*, jossa mustalaismies laulun, viinan ja ruoskan voimalla näyttää mahtiaan: potkii ja ruoskii vaimoaan — ja siinä sivussa, vahingossa muka, sivaltaa ruoskalla tappelukaverikseen himoitsemaansa nuorta Viktoria, joka hätään joutuneen perheensä vuoksi on karannut sotaväestä.

Kirjan päähenkilö, *minä*, Viktor, jonka "vesisade on vihkinyt" kauniiseen vaimoon, rehtiin Rositaan, ja Rositan veli, hyvä tanssija ja ammattinäyttelijäksi kehittynyt Janne, ovat kertomuksen selkeimmät hahmot.

Koko heimon juhlimisessa näyttää viinalla olevan aivan ensiarvoinen sija. Ilman viinaksia ei juhlminen näytä lainkaan luonnistavan: aina on hankittava — ja aina löytyy — pontikkaa tai musta pullo.

Rehällisen ansioityön saaminen on kivessä: "Hah, hah! Mustalainen työhön!" Kun mitään työtä, ei edes hevosten vaihtoa, povausta, käsitöiden myyntiä, tanssiesitysten antamista pientä kolehtia vastaan ulkosalla ei sallita, jää viinan myynti, lestinheitto, siksi ainoaksi tulolähteeksi, jolla ahdinkoon joutunut mustalaisperhe yrittää hankkia vuokransa — jos on sattunut saamaan asunnon — ja muut elämisen tarpeet.

Sotaan ja sotaväkeen mustalainenkin kyllä kelpaa. Sota-aikana "oli kuulema mustalaisellakin isänmaa". Ja sama isänmaa velvoittaa ja kelpuuttaa hänet myös sotaväkeen, ellei mene, haetaan. Mutta kouluun ei

haeta. Oppivelvollisuuslaki ei kuulema säästäväisten kunnan virkailijain mielestä velvoita mustalaisia.

Kirjan taiteelliset ansiot ovat melko vähäiset, mutta sen dokumenttiarvo on sitä luokkaa, että ainakin kaikkien yhteiskunnan silmäntekevien olisi syytä tutustua siihen — ja aktivoitua meidän rotuongelmiamme ratkomaan. Odottavalla kannalla ovat tämä tumma heimo — ja lappalaiset.

KS.

Ravintolamusiikko muistelee

On paljon ravintoloita, jotka houkuttelevat musiikilla asiakkaita. On ihmisiä, ravintola-asiakkaita, joille musiikki merkitsee mielihyvää. On ihmisiä, jotka ovat saaneet — ainakin ajoittain — elantonsa ja kenties elämänsisältönsäkin ravintolamusiikkoina. Tunnettu kitaristi, Viljo Immonen kuuluu viimeksi mainittuun ryhmään. Hänen vastailmestynyt kirjansa *Kitaristin tie* (WSOY, Helsinki 1968, 208 s.) valottaa ravintolamusiikon elämää ja ravintolamiljöötä yleisemminkin.

Ravintolamusiikon työ alkoi jo opiskeluaikana. Immonen soitti kolmena päivänä viikossa Natsalla (Nydlands Nationin ravintolassa). Virallisesti soitto päättyi keskiyöllä, mutta sen jälkeen hän joutui jatkoille.

Pian seurasi vakinaistuminen ravintolamusiikoksi. Samalla Immonen joutui tutustumaan myös alan varjopuoliin:

"Heinäkuussa 1941 pyysi tunnettu tanssikapellimestari Erkki Aho minua yhtyeensä jäseneksi ravintola Pariisiin Helsingissä.

Nuorella iälläni tutustuin täten hyvin kouraantuntuvasti ravintolamusiikon elämään, oikeastaan lähinnä sen varjopuoliin. Pariisiin yleisöä tuskin voi sanoa hienostuneeksi, eikä vapaa alkoholin tarjoilu ainakaan sen käyttäytymistasoa nostanut, tietenkin päinvastoin. Eräänä iltana sattui työpaikassani erittäin ikävä tapaus, kun jonkin tyttöriidan päätteeksi saksalainen sotilas ammuttiin ravintolan eteisessä.

Koska Harry päivisin hoiti eräässä suuressa firmassa aika vastuunalaista työtä, oli hänellä aina illalla Pariisiin tullessaan tarpeellinen annos 'vahvistustippoja' mukanaan. Eräänä lauantaina oli minulla toisella puolen kaupunkia hyvä ylimääräinen keikka, josta olin jo viikolla ilmoittanut Harrylle. Samaisena lauantaina hän oli kuitenkin tämän keikan unohtanut ja ottanut jo päivällä miestä väkevämpää. Hän tuli illalla töihin, mutta päättikin lähteä saman tien kotiin lepäämään.

Arvoisa kultivoitunut johtajamme (J. Päivinen) teki melkein joka ilta kierroksen silloin omistamissaan kapakoissa, eikä hän lauantaisin lyönyt sitä laimin kosaan. Sinä kohtalokkaana lauantaina hän tietenkin tuli

Pariisiin ja huomasi, että molemmat laulunjohtajat ovat teillä tietymättömillä ja laulamiseen halukasta yleisöä sali täynnä (talon puolesta oli oikein laulukirjatkin). Paikalla olleista muusikoista ei ollut laulussa mitään apua, ja Jaakko-johtaja poistui paikalta naama vihasta punaisena. Seuraavana sunnuntaina oli sitten tilinteon hetki. Hän tuli meidän paussihuoneeseemme, löi valtaavan turpean nyrkkinsä pöytään sellaisella voimalla, että se oli hajoamaisillaan, ja puhui samalla jotakin veren vuotamisesta. Summa summarum: saimme ankaran varoituksen ja viikkoon emme saaneet siitä kapakasta omalla rahalla ostaa edes olutta."

Sittemmin Immonen perusti oman orkesterin ja siirtyi Kaivohuoneelle. Tämä merkitsi hänelle tiettyä tason nousua:

"Kun vertaan näin pitkän ajan kuluttua musiikon kannalta tunnelmaa Pariisissa ja Kaivohuoneella, on selvää, että vaaka kallistuu ehdottomasti jälkimmäisen eduksi. Kesän 1943 aikana oli meillä aina sunnuntaisin päivämätinea, jolloin ravintolan yleisö sai toivoa lempisävelmiään. Pystyimme melkein poikkeuksetta täyttämään toivomukset, olipa sitten kysymys Griegin, Tšaikovskin, Sibeliuksen tai Gershwinin musiikista. Soitimme myös tanssimusiikkia istuvalle yleisölle, ja kun olimme sillä tuulella, niin illan kuluessa panimme toimeen vaikkapa pienet jamsessionit."

Immonen kertoo kokeneensa ensimmäisen krapulansa 20-vuotiaana ja vasta 23-vuotiaana tutustuneensa todella väkevien käyttöön. Ravintolamusiikoiden suhteesta alkoholijuomiin hän kertoo:

"Koska lehtiartikkelin mukaan olin *mukiinmenevä* laulaja, niin olisi saman tien ehkä syytä kertoa muusikoiden 'mukiasioista' yleensä. Kieltämätön tosiasia on, että alkoholi ja musiikot ovat kautta aikojen liikaakin kuuluneet yhteen. Se seikka, että musiikot ovat yleensä juoppojen maineessa, johtuu monistakin tekijöistä. Musiikot ovat tavallisia ihmisiä herkempiä hermostollaan ja siten heistä tulee helpommin alkoholin orjia. Ravintola- ja ns. keikkamusiikot joutuvat tekemään iltata- ja yötyötä. Silloin totutaan ottamaan viinaa piristykseen takia.

Jos musiikko pääsee kunnollisiin orkestereihin vakinaiseksi jäseneksi, on hänen tarkkailtava entistä enemmän alkoholin käyttöään, sillä parin varoituksen jälkeen on armostomasti tiedossa potkut ja porttikielto koko maassa toisiin vastaaviin orkestereihin. Sen jälkeen ei ole muuta neuvua kuin mennä kapakkaan soittamaan, ja se merkitsee selvää sosiaalista alamäkeä ja enentyvää alkoholin käyttöä.

Kun näin jälkepäin arvostelen suhdettani alkoholiin, täytyy minun vilpittömästi myöntää, että sen aineen takia on aktiivisen musiikon urani aikana sattunut muutamia pahojakin munauksia. Musiikko tai esiintyvä taiteilija on lisäksi sellaisessa julkisessa asemassa, että hänen tekonsa, jotka johtuvat liiallisesta alkoholin

käytöstä, huomataan välittömästi hyvin laajalla sektorilla. Toisaalta en voinut nuorena muusikkona olla menemättä virran mukana, muutenhan minua olisi katsottu kiertoon musiikkipiireissä. Olihan myös silloin joitakin melkein raittiita muusikoita, mutta ne olivat vahvoja poikkeuksia säännöstä.”

Immonen on varsin avoin. Hän kertoo ensimmäiset putkakokemuksensa, sukunsa alkoholismirasitukset, kabinettiilaisuudet, useat intiimit jatkot jne. Mielestäni antoisinta on eri ravintoloiden miljöokuvaus (Natsa, Paris, Kaivohuone, Kalastajatorppa). Kysymyksessä ei ole ravintolatarkastuskertomus, virallinen raportti. Kysymyksessä on persoonallinen, lämmin ja välitön kuvaus.

EJL.

Asosiaalista todellisuutta valkokankaalla

Ruotsalainen dokumentaarielokuva *Dom kallar oss mods* (Sanovat meitä modseiksi) ei pyri olemaan taideteos vaan todellisuuteen kohdistuva syytös. Kysymyksessä on cinema verité, todellisuutta kuvaava filmi, jonka ovat luoneet kaksi filmi-instituutin oppilasta — Jan Lindqvist ja Stefan Jarl — sekä kaksi modsia, Stoffe ja Kenta, jotka esittävät itseään. Nämä kaksi alkoholia ja huumausaineita väärinkäyttävää nuorta miestä ovat asettuneet kameran eteen ja tuoneet julki kokemuksensa. Saamme nähdä kappaleen asosiaalista todellisuutta, ryhmän, joka on asettunut tai on asetettu yhteiskunnan ulkopuolelle. Näitä nuoria sanotaan menetetyksi sukupolveksi, heidän odotetaan tuhoutuvan, ei uskota heidän milloinkaan todella saaneen tilaisuutta sopeutua. Sen sijaan heille on annettu laitoshoidtoa, joka vain on lisännyt heidän poikkeavuuttaan ja oppositiotaan. Marginaaliasemaansa he korostavat antamalla tukkansa kasvaa, pukeutumalla eri tavoin kuin muut ja käyttämällä karkeaa kieltä. Juuri sellaisina he esittäytyvät meille elokuvassa vetelehtien tunneliasemilla, pitäen keskiolutkutsuja kaupungin ruohokentillä, nauttien krapularyyppyjä herättyään purettavaksi tuomitussa talossa tai polttaen hašista mukavuuslaitoksessa. He eivät viitsi tehdä työtä, heillä ei juuri ole yhteyttä aikuisiin, joita he halveksivat kuten kaikkia raatajia ja "Svenssonia", joka on alistunut eikä

voi nauttia alkoholia keskiviikkoiltana koska ajattelee seuraavan aamun työtä. Nämä nuoret tuntuvat täysin selvänäkösiltä alistuneisuudessaan ja rajussa ilossaan. He eivät itse usko tulevaisuuteensa, näkevät itsensä kuolleina jo 30- tai 40-vuotiaina. Käy ilmi, että taustatekijöinä hämmästyttävän usein ovat olleet alkoholismi, rikollisuus ja särkyneet kodit. On kysymys pahoinpidellyistä ja hyljätystä lapsista, jotka eivät ole saaneet osakseen sitä hyvinvointia ja koulutusta kuin muut samanikäiset. Sen sijaan he ovat onnetoman sosiaalisen perinnön uhreja. On näin ollen vaikea yhtyä väitteeseen, että he ovat sanoutuneet irti hyvinvointi-Ruotsista, materialismista, kilvoittelusta ja puritaanisista arvostuksista. He eivät suinkaan ole saaneet nauttia liiallista ylellisyyttä, niin kuin kaavamaisesti väitetään.

Filmi on tärkeä sosiologinen todistuskappale, joka mm. kaikkien sosiaalihuoltajien olisi nähtävä. Elokuvan käsikirjoitus ja jo ennen filmin ensiesitystä alkanut sanomalehtiväittely on koottu kirjaan, jolla on sama nimi kuin filmilläkin (Aldus/Bonniers 1968). Se on pelottavaa, tragikoomista luettavaa, siitä nähdään, miten ennakkoluuloisia ja typeriä kirjoituksia vihaiset veronmaksajat ovat lähettäneet lehdille. Puhumattakaan siveellisesti närkästyneestä sensuurista, kierouden vertauskuvasta. Tahdottiin poistaa sukupuoliyhteyttä kuvaava hieno kohtaus — joka on ensiarvoisen tärkeä, koska siitä ilmenee, miten nämäkin nuoret kaipeavat hellyyttä ja pystyvät myös sitä osoittamaan. Sitä paitsi eräs tarkastaja oli erehtynyt näkemään sellaista, mikä oli vain hänen oman mielikuvituksensa tuotetta. Sensuroimattoman todellisuuskuvausten esitaistelijoitten ansiota on että filmi vapautettiin ja esitettiin lyhentämättömänä. On sanottu, että "todellisuus on dynamiittia" ja että se näin ollen on liian vaarallinen niille, jotka eivät halua nähdä sitä, vaan ainoastaan vaativat toimenpiteitä ja yhteiskunnan puuttumista asiaan. Meillä vallitsee sama kuilu eri maailmankatsojien välillä. On olemassa enemmistö, joka uskoo vain järkipärisiin selityksiin kieltäytyen näkemästä tunnepitoisia ongelmia, sekä vähemmistö, joka koettaa nähdä pintaa pitemmälle, oireiden taakse. On pelottavaa, että jopa sosiaalihuoltajia huusi mukana kuorossa, joka ei pystynyt laatimaan muuta diagnoosia kuin että nimitti näitä nuoria "sakilaisiksi", "roistoiksi" yms. On jo aika pyrkiä suojelemaan ei ainoastaan yhteiskuntaa vaan myös siinä eläviä ihmisiä.

Ingalill Österberg